

SUOSITUS

TYÖIKÄISTEN SOSIAALISEN
KUNTOUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN
LAATUKRITEEREIKSI



© Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kansi ja taitto: Tiina Kuoppala, Graforma

ISBN 978-952-343-248-2 (painettu)

ISBN 978-952-343-249-9 (verkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-249-9>

PunaMusta Oy

Helsinki, 2018

Sisällys

Lukijalle.....	4
Sosiaalisen kuntoutuksen jaettu kokonaisuus	6
Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena.....	7
Asiakasosallisuus.....	7
Arkitaidot.....	7
Sosiaaliset taidot.....	7
Yhteisötaidot.....	7
Mitä laadulla sosiaali- ja terveydenhuollossa tarkoitetaan?.....	8
Laatukriteerien viisi tehtävää.....	9
1. Laatukriteereitä tarvitaan laadun arviointivälineiksi.....	9
2. Laatukriteereitä tarvitaan palvelun laadun varmistamiseksi ja osoittamiseksi.....	9
3. Laatukriteereitä tarvitaan palvelun käyttäjien osallisuuden lisäämiseksi sekä palvelusta tiedottamiseen.....	10
4. Rakenteisiin liittyvät laatukriteerit kunnallisella ja alueellisella/ maakunnallisella tasolla.....	10
5. Prosessiin liittyvät laatukriteerit kunnallisella ja alueellisella/ maakunnallisella tasolla.....	10
Työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä koskevat laatukriteerit	11
LAATUKRITEERI 1 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tavoitteet ja sisällöt ovat yhdenmukaiset.....	12
LAATUKRITEERI 2 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun elementit ja ominaisuudet ovat yhdenmukaiset.....	13
LAATUKRITEERI 3 Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjaamisen toimintatapa on yhdenmukainen.....	15
LAATUKRITEERI 4 Sosiaalisen kuntoutuksen tarve on arvioitu osana sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointia.....	16
LAATUKRITEERI 5 Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisesta on sovittu osana sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaa. Sosiaalisesta kuntoutuksesta on tehty päätös.....	18
LAATUKRITEERI 6 Sosiaalisen kuntoutuksen toimintavoista ja yhteistyörakenteista muihin palveluihin on sovittu.....	20
LAATUKRITEERI 7 Sosiaalisen kuntoutuksen päättäminen.....	21
LAATUKRITEERI 8 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun vaikutusten arvioinnin ja seurannan käytänteet ovat yhdenmukaiset.....	22
Lähteet & Lisätietoja.....	23

Lukijalle

Sosiaalinen kuntoutus sai lain mukaisen määritelmän huhtikuussa 2015, kun sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) kirjattiin sosiaalinen kuntoutus yhdeksi sosiaalipalvelun muodoksi. Sosiaalipalveluja järjestetään kansalaisten tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, johon katsotaan kuuluvaksi päivittäin tai säännöllisesti toistuvia tavanomaisia toimia, kuten itsestä huolehtiminen, kotona suoriutuminen, liikkuminen, koulutus, työ, kommunikointi, sosiaaliset vuorovaikutussuhteet ja yhteisöllisyys sekä koulunkäynti, oppiminen ja tiedon soveltaminen.

Sosiaalisen kuntoutuksen yleisinä tavoitteina on vahvistaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä, edistää osallisuutta sekä torjua syrjäytymistä. Tavoitteiden kautta määrittyvä tehtävä on laaja-alainen ja sosiaalista kuntoutusta voidaan järjestää monista syistä. Käytännössä sosiaalisen kuntoutuksen toimeenpano, sisältö ja kohteet määräytyvät tällä hetkellä kunnissa, joiden tehtäväksi sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolain mukaan määrittyy. Sosiaalista kuntoutusta onkin tarkasteltu muun muassa sosiaalihuoltolain mukaisena erillisenä palveluna, palveluita läpileikkaavana periaatteena sekä erityisenä työotteena tai -orientaationa. Sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen kuitenkin omaksi palvelukseksi, joten se on esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta erillinen palvelu, vaikka niillä yhteisiä elementtejä onkin. Kunnilla on järjestämisvelvollisuus sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, joten sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla saatavilla oleva, oma tosiasiallinen palvelunsa.

Työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen laatuksien tarkoituksena on edistää sosiaalisessa kuntoutuksessa tavoiteltavien tulosten ja vaikutusten saavuttamista. Laatuksien auttavat myös selkeyttämään ja tekemään näkyväksi sosiaalisen kuntoutuksen asemaa ja tehtävää osana sosiaalihuollon palveluita. Monituottajamallissa laatuksien auttavat voidaan hyödyntää myös esimerkiksi palveluiden kilpailutuksissa ja hankinnoissa pisteytyksien perusteina. Palveluntuottajien henkilöstöön liittyen laatuksien auttavat linjaavat myös esimerkiksi, millaista ammattiosaamista palvelun toteuttaminen edellyttää. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun toteutustasolla tulee olla riittävä sosiaalihuollon ja sosiaalisen kuntoutuksen osaamistaso sekä ohjaamis- ja valmennusosaamista.

Työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä koskevan suosituksen alussa esitellään kuvio sosiaalisen kuntoutuksen jaetusta kokonaisuudesta, jota jatkossa kutsutaan sosiaalisen kuntoutuksen infograafiksi. Infograafin tarkoituksena on kiteyttää sosiaalisen kuntoutuksen asiakas- ja järjestelmätasoa yhdistävät, ja keskeisesti onnistuneeseen sosiaaliseen kuntoutukseen tunnistetut osa-alueet. Suosituksessa käydään myös lyhyesti läpi, mitä laadulla sosiaali- ja terveydenhuollossa tarkoitetaan, ja tarkennetaan laatukriteerien tehtävät. Lopuksi esitellään kahdeksan työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä koskevaa laatukriteeriä. Kriteereitä on laadittu sekä sosiaalisen kuntoutuksen rakenteisiin että sosiaalisen kuntoutuksen prosessiin liittyen.

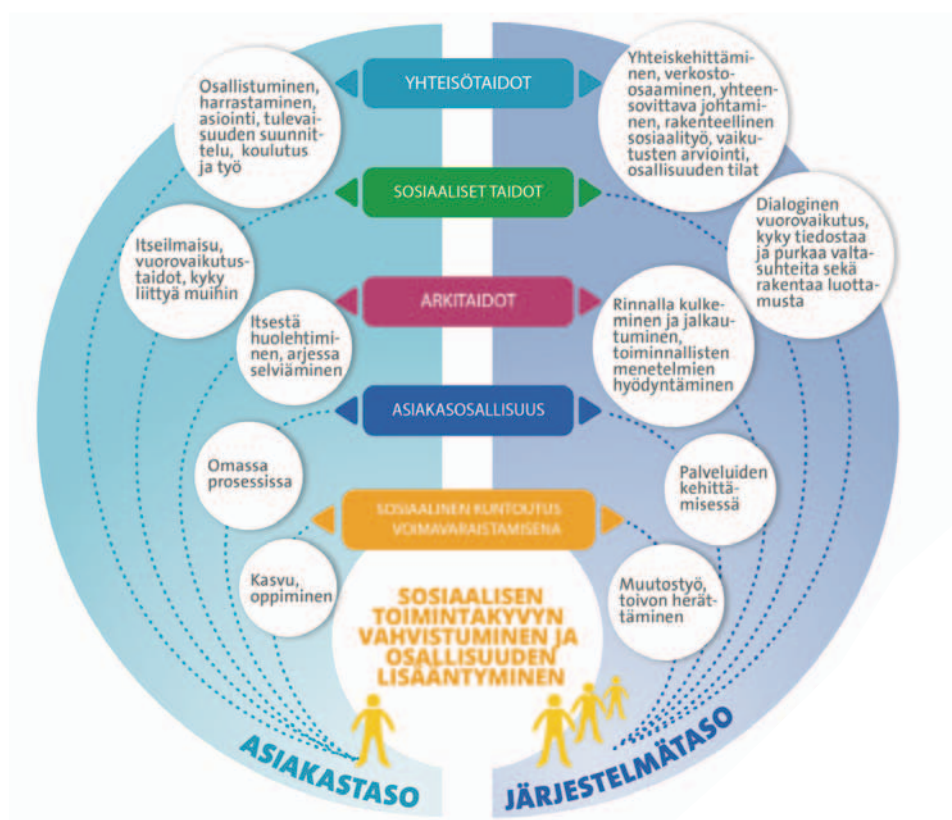
Laatukriteerit esitellään suosituksessa väittäminä, esimerkiksi ”Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tavoitteet ja sisällöt on määritelty yhdenmukaisesti kunnallisesti ja alueellisesti/maakunnallisesti” (Laatukriteeri 1). Väittämät soveltuvat tarkistuslistaksi sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä ja tuottamista suunniteltaessa sekä arvioitaessa. Kunkin laatukriteerin toteutuminen vaatii tiettyjen edellytysten täyttymistä. Nämä edellytykset on mainittu jokaisen laatukriteerin yhteydessä olevassa taulukossa ja niiden täyttymistä voidaan arvioida viisiportaisella asteikolla (1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin).

Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisestä on valmistunut osana THL:n koordinoimaa ESR-rahoitteista Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU) 2015–2018. Laatukriteereitä on valmisteltu laajapohjaisena yhteistyönä SOSKU-kehittämishankkeen verkostotoimijoiden kanssa. Valmisteluun on osallistunut sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijoita ja ammattilaisia niin kunta- kuin maakuntatasoltakin, minkä lisäksi tukea on saatu myös Kuntaliitosta sekä sosiaali- ja terveysministeriöstä. Asiakasosallisuus on pyritty varmistamaan kehittäjäasiakkaita ja kokemusasiantuntijoita kuulemalla suosituksen valmistelu-prosessin eri vaiheissa. Laatukriteerien kokoamisesta esitemuotoon ovat vastanneet SOSKU-kehittämishankkeessa työskennelleet Kuntoutussäätiön ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijat.

Sosiaalisen kuntoutuksen jaettu kokonaisuus

Alla olevassa sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa kiteytetään sosiaalisen kuntoutuksen asiakas- ja järjestelmätasoa yhdistävät, ja keskeisesti onnistuneeseen sosiaaliseen kuntoutukseen tunnistetut osa-alueet. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet liittyvät asiakastasolla sosiaalisen toimintakyvyn vahvistumiseen sekä osallisuuden lisääntymiseen. Yhteisö- ja yhteiskuntatason tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen. Infograafissa näitä sosiaalisen kuntoutuksen laajoja tavoitteita on purettu pienempiin osiin, ja pyrkimyksenä on osoittaa, miten ne kytkevät asiakas- ja järjestelmätason keskeisellä tavalla toisiinsa. Infograafissa tuodaan näkyviin, että asiakastason tavoitteiden saavuttaminen edellyttää asiakkaan oman työskentelyn lisäksi myös järjestelmä- ja työntekijätasolta tietynlaisia kykyjä ja osaamista.

Sosiaalisen kuntoutuksen infograafia voidaan myös soveltaa asiakastyön apuvälineenä. Se voi toimia asiakastapaamisissa yhteisen keskustelun pohjana sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita ja sisältöjä asiakkaalle kuvattaessa. Infograafi on laadittu osana Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU) 2015–2018.



Kuvio 1. Sosiaalisen kuntoutuksen jaettu kokonaisuus

Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena

Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena pitää sisällään näkökulman sosiaalisesta kuntoutuksesta oppimis- ja kasvuprosessina, jossa asiakastason tavoitteet liittyvät elämäntilanteessa tapahtuvaan positiiviseen muutokseen, kasvuun ja kehitykseen. Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää muutostyön osaamista. Työntekijöillä on oltava kykyä ja taitoja herättää, vahvistaa ja ylläpitää asiakkaassa toivoa motivoitumisen viriämiseksi ja muutoksen mahdollistumiseksi.

Asiakasosallisuus

Asiakastasolla asiakasosallisuus tarkoittaa asiakkaan osallisuutta omassa prosessissaan. Asiakas asettaa itse muutostavoitteensa, ja hahmottaa oman roolinsa ja vastuunsa muutoksen aikaansaamiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Järjestelmätasolta asiakasosallisuuden toteutuminen edellyttää palveluiden käyttäjien asiantuntijuuden hyväksymistä ja tunnustamista niin, että sitä hyödynnetään palveluita edelleen kehitettäessä.

Arkitaidot

Asiakastasolla arkitaitojen vahvistuminen tarkoittaa lisääntyntä kykyä selviytyä arjentoiminnoista. Asiakkaan jokapäiväisessä elämässään tarvitsema osaaminen ja taidot vahvistuvat. Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää rinnalla kulkemisen kykyä, jalkautuvaa työtettä ja työskentelyä asiakkaan arjen toimintaympäristöissä sekä erilaisten toiminnallisten menetelmien tuntemista ja hyödyntämistä.

Sosiaaliset taidot

Asiakastasolla sosiaalisten taitojen vahvistuminen tarkoittaa vuorovaikutus- ja itseilmaisutaitojen lisääntymistä, sosiaalisten tilanteiden parempaa hallintaa ja kykyä liittyä muihin. Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää dialogisuutta, vastavuoroista tunnustamista ja arvonantoa, kykyä tunnistaa ja purkaa valtasuhteita, myös esimerkiksi omassa asenteissa ja käytetyssä kielessä, sekä taitoja rakentaa luottamusta.

Yhteisötaidot

Asiakastasolla yhteisötaitojen vahvistuminen tarkoittaa osallistumis- ja asiointikynnysten madaltumista, omaehtoisuuden lisääntymistä, itsen ja ympäristön välisen suhteen vahvempaa tiedostamista, tulevaisuusorientaation ja sopeutumiskyvyn vahvistumista, koulutus- tai työllistymispolulle pääsyä ja siellä pysymistä. Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää yhteiskehittämisen ja palveluita yhteensovittavan johtamisen omaksu- mista, verkostotyöskentelyä, rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin osaamista, vaikutusten arviointikykyä ja sosiaalisesti esteettömien, osallisuutta tukevien tilojen mahdollistamista.

Mitä laadulla sosiaali- ja terveydenhuollossa tarkoitetaan?

Hyvä sosiaali- ja terveydenhuollon laatu tarkoittaa sitä, että asiakas saa tarpeensa mukaista palvelua oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa. Alle on koottu sosiaali- ja terveydenhuollon laadun keskeiset elementit (THL, 2018). Valinnanvapauden määrittelyssä noudatetaan Alueuudistus.fi-sivuston määrittelyä.

- **Asiakaskeskeisyys:** tarkoittaa yksilön kunnioitusta ja itsemääräämisoikeutta peruslähdekohtana palvelun toteuttamisessa. Asiakkaan asema on lainsäädännöllisesti varmistettu (Laki potilaan oikeuksista 1992, Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000).
- **Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus:** tarkoittaa, että kansalainen saa palvelut kohtuullisessa ajassa tasa-arvoisesti asuinpaikasta, sosioekonomisesta asemasta, sukupuolesta tai etnisistä tekijöistä riippumatta.
- **Oikeudenmukaisuus:** tarkoittaa, että samanlaisessa tilanteessa olevat asiakkaat saavat yhdenmukaisesti hoitoa tai palvelua. Kiireellinen hoito ja palvelu tulee antaa kaikille ilman tarpeetonta viivettä.
- **Valinnanvapaus:** tarkoittaa asiakkaan oikeutta valita itselleen sopiva sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottaja, palveluyksikkö ja ammattihenkilö. Näitä valintaoikeuksia on tarkoitus laajentaa 1.1.2021 alkaen. Valinnanvapauslain luonnoksen mukaan julkisesti rahoitettuja sosiaali- ja terveyspalveluja voivat jatkossa tarjota asiakkaalle julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin toimijat, kuten järjestöt ja säätiöt. Asiakas voi valita nykyistä monipuolisemmin omaan tilanteeseensa sopivia palveluntuottajia.
- **Potilasturvallisuus:** tarkoittaa hoidon, lääkehoidon ja laitteiden turvallisuutta. Organisaatioiden tulee laatia potilasturvallisuussuunnitelma.
- **Korkeatasoinen osaaminen:** Ammatilliseen osaamiseen kuuluu itse toiminnassa tarvittava osaaminen, ihmisen kohtaamisen taito, arvot ja etiikka.
- **Vaikuttavuus:** Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tavoite on olla vaikuttavia ja siten lisätä mahdollisimman paljon asiakkaan hyvinvointia ja terveyttä.

Laatukriteerien viisi tehtävää

1.

Laatukriteereitä tarvitaan laadun arviointivälineiksi

- Laatukriteerit luovat mittaamisen perustan, joka kertoo, millaista laatua tavoitellaan.
- Laatukriteerit lisäävät niin palvelun järjestäjän/tilaajan, tuottajan kuin käyttäjän sekä valvontaviranomaisen mahdollisuuksia ja keinoja esittää arvioita toiminnan onnistumisesta ja kehittämistarpeista.

2.

Laatukriteereitä tarvitaan palvelun laadun varmistamiseksi ja osoittamiseksi

- Laatukriteerien kautta palvelun järjestäjä/tilaaja voi vaikuttaa muun muassa palvelun asiakaskohtaisten tavoitteiden asettamiseen, sisältöön ja tavoitteiden saavuttamiseen sekä esimerkiksi palveluja tuottavan tahon henkilöstön osaamistarpeisiin.
- Laatukriteerejä voidaan hyödyntää esimerkiksi palveluiden kilpailutuksissa ja hankinnoissa. Kriteereitä voidaan soveltaa edellytyksinä palveluntuottajille sekä pisteytyksien perusteina. Palveluntuottajilta voidaan esimerkiksi edellyttää, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa niiden toteutustasolla on riittävä sosiaalihuollon ja sosiaalisen kuntoutuksen osaamistaso sekä ohjaamis- ja valmennusosaamista.
- Laatukriteerit auttavat palvelunjärjestäjää ja palveluntuottajaa ymmärtämään, mitä hyvältä sosiaaliselta kuntoutukselta lainsäädännössä esitettyjen reunaehtojen lisäksi odotetaan.
- Palvelun käyttäjälle laatukriteerit tarjoavat ennen kaikkea tietoa siitä, mitä palvelulta voi odottaa.

3.

Laatukriteereitä tarvitaan palvelun käyttäjien osallisuuden lisäämiseksi sekä palvelusta tiedottamiseen

- Laatukriteerit ovat keino tiedottaa asukkaille ja asiakkaille hyvän sosiaalisen kuntoutuksen ominaisuuksista, jolloin he voivat tehdä henkilökohtaisten tarpeittensa ja tavoitteidensa mukaisia valintoja ja suunnitelmia.
- Laatukriteerit lisäävät palvelun käyttäjien ymmärrystä päätöksenteon tueksi, mikä vahvistaa heidän vaikutusvaltaansa omaa elämäänsä koskevissa päätöksissä.
- Laatukriteerit lisäävät asukkaiden, asiakkaiden sekä eri hallinnonalojen ymmärrystä sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tehtävästä ja tavoitteista, mikä tuo läpinäkyvyyttä, selkeyttä työnjakoa ja vahvistaa yhteistyörakenteita.

4.

Rakenteisiin liittyvät laatukriteerit kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla

- Sosiaalisen kuntoutuksen rakenteita koskevat laatukriteerit liittyvät palvelun järjestämiseen, johtamiseen, tuottamiseen sekä resursseihin.
- Rakenteisiin vaikuttamalla sosiaalisen kuntoutuksen palvelua on saatavilla valtakunnallisesti tasa-arvoisesti ja yhdenmukaisesti. Kriteerit ovat ohjaavia sen suhteen, mitä onnistunut ja vaikuttava sosiaalinen kuntoutus edellyttää palvelun järjestäjältä/tilaajalta ja palvelun tuottajalta.
- Laatukriteerit liittyvät myös rakenteelliseen sosiaalityöhön ja erityisesti sosiaaliseen raportointiin. Sosiaalista raportointia tulee hyödyntää, jotta palveluista ja asiakkaiden tarpeista tuotetaan sellaista tietoa, jota voidaan jatkossa käyttää asiakkaiden aseman sekä palvelutuotannon ja -rakenteiden parantamiseen.

5.

Prosessiin liittyvät laatukriteerit kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla

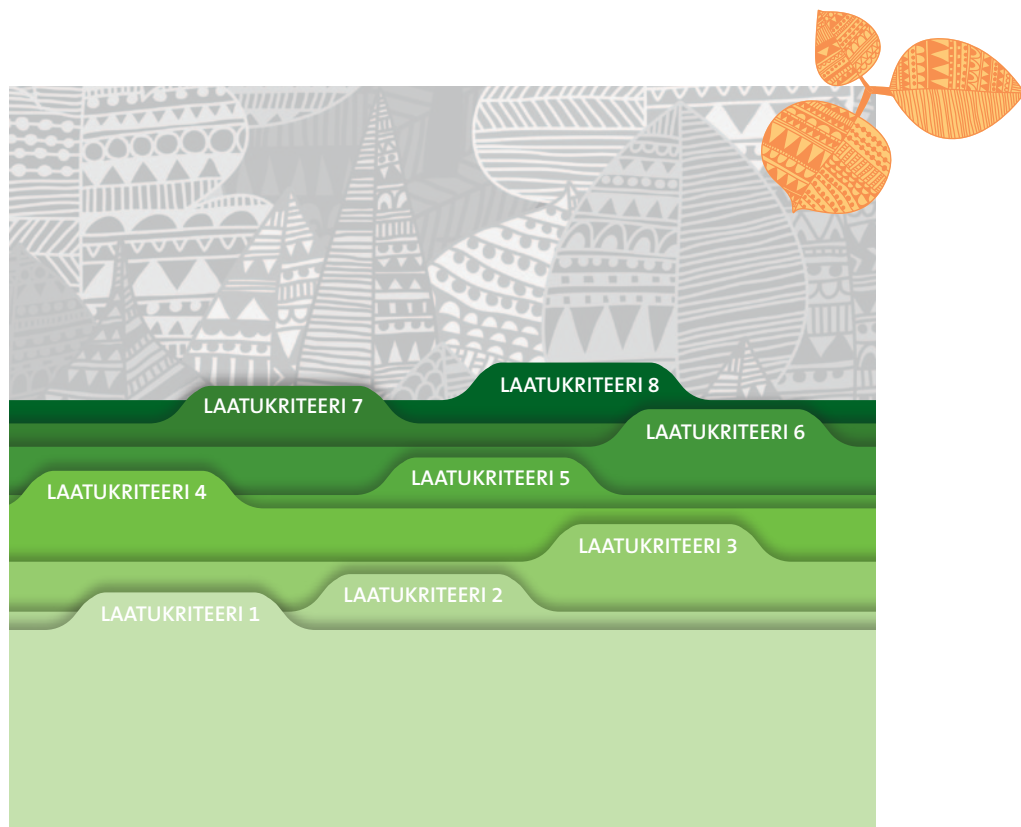
- Sosiaalisen kuntoutuksen prosessia koskevat laatukriteerit liittyvät ensisijaisesti palveluun ohjautumiseen, palvelun käynnistymiseen, tavoitteiden saavuttamista edistäviin ominaisuuksiin ja sisältöihin sekä palvelun vaikutusten seurantaan ja vaikuttavuuden arviointiin.
- Prosessin (toiminnan) sujuvuudella on merkitystä toiminnan vaikuttavuuteen ja lopputuloksiin. Kriteerit ovat ohjaavia sen suhteen, mistä palvelu koostuu ja miten sitä tulisi toteuttaa, jotta sosiaalinen kuntoutus olisi valtakunnallisesti yhdenmukaista ja sen tavoitteet saavutettaisiin.

Työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä koskevat laatuksriteerit

Työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä koskevia laatuksriteerejä sovelletaan kunnallisella, alueellisella ja jatkossa mahdollisesti myös maakunnallisella tasolla. Laatuksriteerit on muotoiltu tämänhetkisen tilanteen ja lainsäädännön pohjalta, mutta ne sisältävät lisäksi ehdotuksia siitä, millaista sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen tulee olla tulevaisuudessa.

Kun palvelu on laadukasta niin järjestäjän/tilaajan, tuottajan kuin asiakkaan kannalta, saadaan toivottuja asiakasvaikutuksia aikaan. Laatuksriteereitä ei kuitenkaan ole tarkoitettu asiakasvaikutusten arviointiin. Laatuksriteerit sisältävät ne peruselementit, jotka määrittelevät, mitä huomioiden ja millä tavalla hyväksi (laadukkaaksi) arvioitavaa sosiaalista kuntoutusta toteutetaan.

Kunkin laatuksriteerin yhteydessä viitataan niihin sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa esiteltyihin osa-alueisiin, joihin laatuksriteerillä pyritään vaikuttamaan. Jokaisen laatuksriteerin kohdalla tuodaan myös esille kriteerissä huomioon otetut, edellä esitellyt sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit.



Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tavoitteet ja sisällöt ovat yhdenmukaiset.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja sisällöt liittyvät sosiaalisen toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistumiseen. Käytännön tasolla nämä tarkoittavat asiakkaan arkitaitoja, sosiaalisia taitoja sekä yhteisötaitoja vahvistavaa toimintaa. Kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet tulee määritellä sekä sisältöjä luoda yhteiskehittämisen periaatteella.

Yhteiskehittäminen on keino vastata sosiaalihuoltolain (1301/2014) vaatimukseen asiakaslähtöisyydestä ja osallisuudesta. Osallisuudella tarkoitetaan tässä palveluiden käyttäjien asiantuntijuuden hyväksymistä ja tunnustamista niin, että sitä hyödynnetään palveluita edelleen kehitettäessä. Yhteiskehittäminen on siis työote, jossa palvelujen käyttäjät ovat mukana palvelujen ja toimintojen suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Asiakasraadit, kehittäjäasiakas-, vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminta ovat konkreettisia keinoja käynnistää ja toteuttaa yhteiskehittämistä. Ihanetilanteessa yhteiskehittäminen toteutuu kaikilla tasoilla: yksilöllisissä ammattilais-asiakassuhteissa, ryhmämuotoisessa toiminnassa sekä palveluissa toteutuissa yhteistyön muodoissa, päätösten valmistelussa ja päätöksenteossa lähiesimiestasolta strategiseen johtoon (Kauppila & Hietala 2018, 157). Yhteiskehittämisen prosessin dokumentointi on tärkeää, jotta asiakasosallisuus ja asiakasvaikuttaminen saadaan näkyviin. Asukkailla ja asiakkailla on oltava mahdollisuus varmistaa, että heidän osallistumisellaan on vaikutuksia ja merkitystä.

tuntijatoiminta ovat konkreettisia keinoja käynnistää ja toteuttaa yhteiskehittämistä. Ihanetilanteessa yhteiskehittäminen toteutuu kaikilla tasoilla: yksilöllisissä ammattilais-asiakassuhteissa, ryhmämuotoisessa toiminnassa sekä palveluissa toteutuissa yhteistyön muodoissa, päätösten valmistelussa ja päätöksenteossa lähiesimiestasolta strategiseen johtoon (Kauppila & Hietala 2018, 157). Yhteiskehittämisen prosessin dokumentointi on tärkeää, jotta asiakasosallisuus ja asiakasvaikuttaminen saadaan näkyviin. Asukkailla ja asiakkailla on oltava mahdollisuus varmistaa, että heidän osallistumisellaan on vaikutuksia ja merkitystä.

LAATUKRITEERI 1 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *oikeudenmukaisuus,*
- *valinnanvapaus ja vaikuttavuus.*

Taulukko 1. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tavoitteiden ja sisältöjen yhdenmukaisuus.

Edellytykset laatukriteerin 1 toteutumiseksi	Edellytysten toteutumisen arviointi
1.1 Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisen toimintatavoista ja rakenteista on sovittu kunnallisesti ja alueellisesti/maakunnallisesti. Keskeiset yhteiskehittämisessä mukana olevat toimijat ja tahot on määritelty.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
1.2 Sekä palvelun järjestäjällä/tilaajalla että tuottajilla on olemassa olevia käytänteitä ja rakenteita, joilla on varmistettu palvelun käyttäjien osallisuus palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
1.3 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita on määritelty ja palvelun sisältöjä (asiakkaan arkitaitoja, sosiaalisia taitoja sekä yhteisötaitoja vahvistava toiminta) on luotu yhteiskehittämisen periaatteella kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
1.4 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja sisällöt on avattu ja ne ovat asukkaiden sekä asiakkaiden tutustuttavissa. Asiakkaalla on mahdollisuus valita itselleen tarkoituksenmukaisia palvelusisältöjä.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy järjestelmätasolla asiakasosallisuuteen palveluiden kehittämisessä sekä yhteisötaitoihin.	



Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun elementit ja ominaisuudet ovat yhdenmukaiset.

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea, jossa yksilöllinen tuki yhdistyy toiminnallisuuteen niin, että kokonaisuudessa voi olla mukana erilaisia toimijoita. Sosiaalista kuntoutusta annetaan asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi sekä esimerkiksi koulutus- ja työelämäorientaation vahvistamiseksi. Käytännön tasolla nämä tarkoittavat asiakkaan arkitaitoja, sosiaalisia taitoja sekä yhteisötaitoja vahvistavaa toimintaa. Lisäksi voidaan tarjota muita kuntoutustarpeen mukaan määriteltyjä toimintoja. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelua järjestettäessä on varmistettu, että palvelun tuottajan toiminta on kokonaisuutena kuvattu niin, että asiakas/palvelun käyttäjä ymmärtää, mitä palvelu sisältää.

- **Arkitaitoja vahvistava toiminta;** itsenäisen selviäminen arjen toiminnoissa. Toimenpiteet tähtäävät jokapäiväisessä elämässä tarvittavan osaamisen ja kykyjen lisääntymiseen. Keskeisiä tavoitteita ovat muun muassa asumisen järjestyminen ja kodin ylläpitäminen, arjessa pärjääminen, itsestä ja perheestä huolehtiminen, organisoitumiskyvyn lisääntyminen, riippuvuuk-sien hallinta.
- **Sosiaalisia taitoja vahvistava toiminta;** lähiyhteisöihin liittyminen. Toimenpiteet tähtäävät itseilmaisuu- ja vuorovaikutukseen liittyvän osaamisen ja kykyjen lisääntymiseen. Keskeisiä tavoitteita ovat muun muassa kyky luoda ja ylläpitää ihmissuhteita, kyky ottaa vastuuta, luottamuksen ja arvostuksen kasvu sekä merkitykselliset ihmissuhteet.

- **Yhteisötaitoja vahvistava toiminta;** etuus- ja palvelujärjestelmissä asiointi, vapaa-ai-kaan ja harrastuksiin sekä opintoihin ja työelämään osallistuminen. Toimenpiteet tähtäävät vahvistuneeseen toimijuuteen yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Keskeisiä tavoitteita ovat muun muassa itsen ja ympäristön välisen suhteen tiedosta-minen, omaehtoisuuden lisääntyminen, osallistumiskynnysten madaltuminen, tulevaisuusorientaation ja sopeutumis-kyvyn vahvistuminen, kyky asioida, kou-lutus- tai työllistymispolulle pääsy ja siellä pysyminen.

LAATUKRITEERI 2 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *asiakaskeskeisyys,*
- *oikeudenmukaisuus,*
- *korkeatasoinen osaaminen,*
- *vaikuttavuus.*



Taulukko 2. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun elementtien ja ominaisuuksien yhdenmukaisuus.

Edellytykset laatukriteerin 2 toteutumiseksi	Edellytysten toteutumisen arviointi
<p>2.1 Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla sisältyy asiakkaiden arkitaitoja vahvistavaa toimintaa (itsenäinen selviäminen arjen toiminnoissa). Toimenpiteet tähtäävät jokapäiväisessä elämässä tarvittavan osaamisen ja kykyjen lisääntymiseen.</p>	<p>1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin</p>
<p>2.2 Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla sisältyy asiakkaiden sosiaalisia taitoja vahvistavaa toimintaa (lähiyhteisöihin liittyminen). Toimenpiteet tähtäävät itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutukseen liittyvän osaamisen ja kykyjen lisääntymiseen.</p>	<p>1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin</p>
<p>2.3 Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla sisältyy asiakkaiden yhteisötaitoja vahvistavaa toimintaa (liittyen etuus- ja palvelujärjestelmissä asiointiin, vapaa-aikaan ja harrastuksiin sekä opintoihin ja työelämään osallistumiseen). Toimenpiteet tähtäävät vahvistuneeseen toimijuuteen yhteisöissä ja yhteiskunnassa.</p>	<p>1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin</p>
<p>2.4 Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla sisältyy muita asiakkaiden kuntoutustarpeen mukaan määriteltyjä toimintoja.</p>	<p>1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin</p>
<p>2.5 Omatyöntekijä on ollut mukana arvioimassa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun sisältöjä niin, että ne on järjestetty asiakkaan tarpeiden mukaisesti tukien asiakkaan itsenäistä selviytymistä ja tuen tarpeen päättymistä tavoitteeksi asetun määräajan jälkeen. Omatyöntekijä on ollut mukana palvelun suunnittelussa SHL 1301/2014 38§ 2 ja 3 momentin mukaisesti.</p>	<p>1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin</p>
<p>Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy asiakastasolla sosiaaliseen kuntoutukseen voimavaraistamisena sekä asiakasosallisuuteen. Järjestelmätasolta ovat mukana kaikki osa-alueet; sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena, asiakasosallisuus palvelujen kehittämisessä, arkitaidot, sosiaaliset taidot sekä yhteisötaidot.</p>	



Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjaamisen toimintatapa on yhdenmukainen.

Sosiaalisen toimintakyvyn aleneminen ja mahdollinen sosiaalisen kuntoutuksen tarve voidaan havaita eri tahojen toimesta. Havainnon voi tehdä esimerkiksi asianomainen itse tai hänen läheisensä, Sote-palvelut/ yhteistyötaho, Sote-palvelujen ulkopuolinen taho, esimerkiksi etsivä nuorisotyö, TE-hallinto, oppilaitokset, kuntoutustoimijat tai kolmannen sektorin toimijat (tukihenkilö, yhdistystoimija, vapaaehtoiset, vertaiset). Sosiaalihuoltolain 35§ velvoittaa tiettyjä ammattihenkilöitä ja viranomaisia (esim. terveydenhuollossa, sosiaalitoimissa ja TE-toimistossa) ohjaamaan henkilön, jolla on ilmeinen sosiaalihuollon tarve, hakemaan sosiaalipalveluja, tai henkilön antaessa suostumuksensa, ottamaan yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioidaisiin. Jos tarve on ilmeinen, eikä henkilö osaa itse arvioida tilaansa, voidaan ilmoitus tehdä myös ilman henkilön suostumusta.

Mahdollisesta sosiaalisen kuntoutuksen tarpeesta voivat kertoa vaikeudet arjenhallinnassa ja eri yhteisöihin liittymisessä, vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen tarve voi liittyä myös erilaisten osallistumisen kynnysten madaltamiseen, esimerkiksi kun asiakkaan tavoitteena on harrastus-, opinto- tai työelämään pääsy. Sosiaalihuoltolaki ohjaa kartoittamaan kerralla asiakkaan kaikki avun ja tuen tarpeet, niin että perinteisestä palvelusta toiseen ohjaamisesta ja siihen liittyvistä viivästyksistä ja katkoista päästäisiin eroon.

LAATUKRITEERI 3 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- palvelujen saatavuus ja saavutettavuus,
- oikeudenmukaisuus.

Taulukko 3. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjaamisen yhdenmukainen toimintatapa.

Edellytykset laatukriteerin 3 toteutumiselle	Edellytysten toteutumisen arviointi
3.1 Eri toimijoilla on riittävästi osaamista tunnistaa sosiaalisen kuntoutuksen tuen tarve.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
3.2 Sosiaalista kuntoutusta on tehty tunnetuksi ja eri toimijat tietävät, minne olla yhteydessä asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen noustessa esiin.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
3.3 Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjaamisen toimintatavasta on kunnallisesti ja alueellisesti/maakunnallisesti yhteisesti sovittu.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
3.4 Ohjaus tai yhteydenotto sosiaalihuoltoon tai ilmoitus tuen tarpeesta ovat toimintamallina (SHL 1301/2014 35§) eri toimijoiden tiedossa ja käytössä.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy järjestelmätasolla yhteisötaitoihin.	



Sosiaalisen kuntoutuksen tarve on arvioitu osana sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointia.

Sosiaalihuollon tarpeessa olevalla henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jonka tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilö laatii yhteistyössä asiakkaan kanssa. Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakassuunnitelmalla, joka on osa asiakkaan palveluihin ohjaamista ja väline asiakkaan palvelukokonaisuuden hallinnalle ja koordinoimille. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät myös muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

Asiakkaan palvelutarpeen arvion tekemisen yhteydessä yhdessä asiakkaan kanssa selvitetään, tarvitseeko hän omatyöntekijää. Tarvittaessa omatyöntekijä nimetään palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. (STM 2017:5, 117.) Sosiaalihuoltolaissa lähtökohtana on, että omatyöntekijä nimetään aina (ellei se ole ilmeisen tarpeetonta), joten oikeus omatyöntekijään on vahva. Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuvilla asiakkailla tulisi olla valmiina nimetty omatyöntekijä, jonka kanssa tehdään aktiivisesti yhteistyötä ja keskustellaan palvelun tarkemmasta sisällöstä.

Merkittävä osa erityisen tuen tarpeessa olevista asiakkaista (SHL 1301/2014, 3 §) saattaisi hyötyä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän osuus ja rooli painottuvat ja on suositeltavaa, että omatyöntekijä on sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla sosiaalityöntekijä. Omatyöntekijä huolehtii siitä, että asiakkaan palvelut järjestetään palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti eli tällä hetkellä työntekijän on oltava kunnan palveluksessa. (STM 2017:5, 126–127.)

Sosiaalista kuntoutusta voidaan päättää järjestää myös henkilölle, joka ei ole erityisen tuen tarpeessa, ja siten omatyöntekijänä voi toimia myös sosiaaliohjaaja. Omatyöntekijän merkitys koordinoivana ja kokonaisvastuun ottavana tahona tulee kasvamaan tulevaisuudessa monituottajamallissa (jos osa toiminnallisia kokonaisuuksia järjestetään asiakassetelin kautta), joten omatyöntekijän tehtävän kehittämiseen ja resursointiin tulee panostaa.

LAATUKRITEERI 4 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *asiakaskeskeisyys,*
- *oikeudenmukaisuus,*
- *vaikuttavuus.*

Taulukko 4. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi osana sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointia.

Edellytykset laatuksiteerin 4 toteutumiseksi	Edellytysten toteutumisen arviointi
4.1 Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioon tekemisen yhteydessä asiakkaalle on nimetty omatyöntekijä. Omatyöntekijän tehtävänä on huolehtia siitä, että asiakkaan palvelut järjestetään palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti. (STM 2017:5, 116-117 ja 126-127.)	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
4.2 Sosiaalihuollon ammattihenkilö on arvioinut yhdessä asiakkaan kanssa, minkä tyyppisistä palvelutarpeista on kyse, ja mitkä tahot ovat vastuussa palvelukokonaisuuden muodostamisesta. Asiakkaan toimintakyky ja palvelutarve on selvitetty kokonaisvaltaisesti ja tarvittaessa yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
4.3 Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät myös muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, nämä tahot osallistuvat toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
4.4 Asiakkaan toimintakykyä ja sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta selvitettyä on käytetty apuna arviointivälineitä (esim. Avainmittari, Kykyviisari, SOSKU-tutka, Kompassi, 3X10D), joita käytetään myös sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksen ja toimintakyvyn muutoksen seurannassa.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
4.5 Sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta arvioitaessa on selvitetty myös asiakkaan tarpeet ja mahdollisuudet saada kuntoutusta terveystalvelujärjestelmässä, työ- ja elinkeinohallinnossa, opetushallinnossa, eläke- ja sosiaalivakuutusjärjestelmässä, tapaturma- ja liikennevakuutuksessa, veteraanien kuntoutuksessa tai järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennustoiminnassa. (STM 2017:5).	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
4.6 Sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin on koottu sekä asiakkaan että työntekijän näkemykset tilanteesta ja yhteenveto sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
4.7 Asiakkaan sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointi on dokumentoitu asiakastietojärjestelmään siten, että sosiaalista kuntoutumista ja tavoitteen saavuttamista voidaan seurata kuntoutuja- ja ryhmätasolla.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatuksiteeri liittyy asiakastasolla asiakasosallisuuden sekä järjestelmätasolla sosiaalisiin taitoihin ja yhteisötaitoihin.	

Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisesta on sovittu osana sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaa. Sosiaalisesta kuntoutuksesta on tehty päätös.

Kun sosiaalisen kuntoutuksen palveluntarve on tullut esille asiakkaan palveluntarvetta arvioitaessa tai muutoin asiakastyöskentelyn aikana, kerrotaan asiakkaalle sosiaalisen kuntoutuksen palveluista ja annetaan hänelle mahdollisuus päättää, haluaako hän ottaa palvelua vastaan. Kun sosiaalisen kuntoutuksen palvelua päätetään järjestää, kirjataan se osaksi sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaa.

Sosiaalihuollon asiakassuunnitelman laatiminen on palvelun järjestäjän/tilaajan vastuulla ja se laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakassuunnitelmassa lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet, ja suunnitelmassa otetaan huomioon asiakkaan itsensä esittämät näkemykset ja toiveet. Työntekijällä on tärkeä rooli kertoa aktiivisesti ja oma-aloitteisesti tarjolla olevista palveluista ja eri vaihtoehdoista.

Sosiaalinen kuntoutus voi olla työorientaatio muun palvelun yhteydessä, jolloin sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta ei tehdä erillistä päätöstä. Kun sosiaalinen kuntoutus muodostaa erillisen, määritellyn palvelukokonaisuuden, esim. sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaan osallistuminen tai tietty määrä intensiivistä yksilökohtaista sosiaalihojasta, tehdään palvelusta päätös. Päätös palvelusta on sisällöltään suppeampi kuin asiakassuunnitelma. Päätökseen ei kirjata työskentelyn tavoitteita tai asiakkaan voimavaroja ja muuta asiakkaan tilanteen kuvausta. Päätös keskittyy kuvaamaan konkreettisesti sitä, mitä palvelua asiakkaalle myönnetään sekä tiivis perustelu myöntämiselle. Päätökseen kirjataan palvelun sisältö, tiheys, kesto sekä perustelut palvelun myöntä-

miselle. Päätökseen kirjataan myös se, mihin sosiaalihoitolain pykälään päätös perustuu.

Asiakkaalla on oikeus päätökseen. Erityinen tarve päätöksen saamiseen asiakkaalla on silloin, jos hän ei saa hakemaansa palvelua tai hän saa vain osittain sen, mitä on hakenut. Päätöksen tulee olla kirjallinen, asianmukaisesti perusteltu ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohjaus. Asiakkaalle voidaan tehdä myös toistaiseksi voimassa oleva päätös, jos päätös tehdään oikeudesta erillisen sosiaalisen kuntoutuksen yksikön palveluihin. Jos sosiaalisen kuntoutuksen palvelua ostetaan ostopalveluna, tulee päätökseen kirjata riittävän selkeästi palvelun laajuus, jotta ei tule epäselvyyttä siitä, mitä palvelua ollaan ostamassa. Osana tavoitteellista kuntoutusta tuen muotoja ja sisältöjä koskevia päätöksiä voidaan tehdä asiakkaan kuntoutusprosessin kuluessa useampia, ja tarvittaessa eri palveluntuottajien kanssa. Palveluntuottajalle annetaan päätökseen perustuva maksusitoumus tai muu laskutuksen perusteena oleva dokumentti, ei asiakkaan päätöstä.

LAATUKRITEERI 5 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *asiakaskeskeisyys,*
- *palvelujen saatavuus ja saavutettavuus,*
- *oikeudenmukaisuus,*
- *valinnanvapaus,*
- *korkeatasoinen osaaminen,*
- *vaikuttavuus.*

Taulukko 5. Sosiaalinen kuntoutus osana sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaa. Sosiaalisen kuntoutuksen päätös.

Edellytykset laatukriteerin 5 toteutumiseksi	Edellytysten toteutumisen arviointi
5.1 Asiakassuunnitelma sisältää sekä asiakkaan että työntekijän arvon asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista (SHL 1301/2014, 39 §). Suunnitelmassa on sovittu yhdessä asiakkaan kanssa palvelun tavoitteista ja linjattu, mitä ja millaisia toimenpiteitä sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen ja osallisuuden edistäminen asiakkaan tapauksessa edellyttävät, ja kirjattu arvio näiden palveluiden kestosta.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
5.2 Asiakassuunnitelmaan on kirjattu sosiaalisen kuntoutuksen lainmukaisten sisältöjen lisäksi asiakkaan itselleen asettamat muutostavoitteet sekä oma rooli ja toimet muutoksen aikaansaamiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
5.3 Asiakassuunnitelmaan on kirjattu ammattilaisten/työntekijöiden roolit muutoksen tukijana.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
5.4 Tavoitteiden määrittämisessä ja toteutumisen seuraamisessa on käytetty sovittuja arviointivälineitä (esim. Avain-mittari, Kykyviisari, SOSKU-tutka, Kompassi, 3X10D), joiden avulla voidaan arvioida sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksia.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
5.5 Kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla on sovittu sosiaalisen kuntoutuksen päätöksenteon periaatteista. Päätöksenteko perustuu sosiaalihuolto- ja asiakaslakeihin.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
5.6 Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuuteen kuuluva päätös on tehty niin, että kuntoutuksen edellytyksenä oleva tehostetun tuen tarve on arvioitu ja päätös kuntoutuksen tuen muodoista on tehty harkiten palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella. Päätöksenteossa on noudatettu sosiaalihuoltolain ja hallintolain vaatimuksia ja huomioitu tietosuojasäännökset.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy asiakas- ja järjestelmätasolla sosiaaliseen kuntoutukseen voimavaraistamisena, asiakastasolla asiakasosallisuuden sekä järjestelmätasolla arkitaitoihin, sosiaalisiin taitoihin sekä yhteisötaitoihin.	

Sosiaalisen kuntoutuksen toimintavoista ja yhteistyörakenteista muihin palveluihin on sovittu.

Sosiaalipalveluja on pyrittävä järjestämään eri hallinnonalojen peruspalvelujen yhteydessä, jos järjestely edistää palvelujen yhteensovittamista ja laadultaan hyvien palvelujen järjestämistä (SHL 1301/2014, 33 §). Sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden yhteen sovittaminen tarkoittaa, että yhteistyörakenteista muihin palveluihin (esim. TE-palvelut, terveyspalvelut, muut kuntoutuspalvelut) on kunnallisesti ja alueellisesti/maakunnallisesti sovittu. Sosiaalityöllä on keskeinen koordinoiva rooli eri toimijoiden tarjoaman tuen ja palvelujen yhteen sovittajana (STM 2017:5, 54).

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan, jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakas-

suunnitelman laatimiseen. Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin.

LAATUKRITEERI 6 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *asiakaskeskeisyys,*
- *palvelujen saatavuus ja saavutettavuus,*
- *oikeudenmukaisuus,*
- *korkeatasoinen osaaminen,*
- *vaikuttavuus.*

Taulukko 6. Sopiminen sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyörakenteista ja toimintatavoista muihin palveluihin.

Edellytykset laatukriteerin 6 toteutumiseksi	Edellytysten toteutumisen arviointi
6.1 Kunnalliselle ja alueelliselle/maakunnalliselle tasolle on luotu sosiaalisen kuntoutuksen strategiset linjaukset. Asukkaat ja asiakkaat ovat olleet mukana vaikuttamassa strategialinjauksiin.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
6.2 Strategiassa on linjattu sosiaalisen kuntoutuksen riittävästä resursseista ja työnjaosta sekä siitä, että sosiaalista kuntoutusta järjestetään palveluita ja tukea yhteen sovittamalla. Mm. kuntoutusneuvonnan ja -ohjauksen ja muiden kuntoutuspalveluiden (ml. lääkinällinen kuntoutus) yhteensovittamisesta ja saatavuudesta on sovittu (SHL 1301/2014 17 § 2 kohdan mukaisesti).	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
6.3 Sosiaalityöllä on keskeinen koordinoiva rooli eri toimijoiden tarjoaman tuen ja palvelujen yhteen sovittajana.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy järjestelmätasolla yhteisötaitoihin.	



Sosiaalisen kuntoutuksen päättäminen.

Asiakassuunnitelmaan on kirjattu arvio asiakkuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelun kestosta sekä sovittu toteutettavista väliarvioinneista. Palvelun päättyessä palveluntuottaja/tuottajat tekee yhdessä asiakkaan kanssa loppuarvion järjestäjän/tilaajan kanssa sovittulla tavalla (käyttäen samaa arviointivälinettä kuin aikaisemmissa palveluvaiheissa ja väliarvioissa) ja välittää tiedot palvelun järjestäjälle/tilaajalle.

Järjestäjän/tilaajan omatyöntekijä vastaa koko sosiaalisen kuntoutuksen prosessin loppuarvion tekemisestä yhteistyössä asiakkaan kanssa. Loppuarviossa käytetään palvelun tuottajalta/tuottajilta saatuja tietoja ja arvioita sosiaalisen kuntoutuksen toteutumisesta.

Järjestäjän/tilaajan omatyöntekijä dokumentoi loppuarvioinnin tulokset asiakastietojärjestelmään. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun päättyminen todetaan yhdessä asiakkaan kanssa.

LAATUKRITEERI 7 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *asiakaskeskeisyys,*
- *palvelujen saatavuus ja saavutettavuus,*
- *oikeudenmukaisuus,*
- *valinnanvapaus,*
- *asiakas- ja potilasturvallisuus,*
- *korkeatasoinen osaaminen,*
- *vaikuttavuus.*

Taulukko 7. Sosiaalisen kuntoutuksen päättäminen.

Edellytykset laatukriteerin 7 toteutumiselle	Edellytysten toteutumisen arviointi
7.1 Palvelun päättyessä palveluntuottaja/tuottajat on tehnyt yhdessä asiakkaan kanssa loppuarvion järjestäjän/tilaajan kanssa sovittulla tavalla (käyttäen samaa arviointivälinettä kuin aikaisemmissa palveluvaiheissa ja väliarvioissa) ja välittänyt tiedot palvelun järjestäjälle/tilaajalle.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
7.2 Palvelun yksilötason vaikutukset ovat palautuneet palvelun järjestäjän/tilaajan omatyöntekijälle, joka on vastannut koko prosessin loppuarviosta yhteistyössä asiakkaan kanssa käyttäen loppuarviossa palvelun tuottajalta/tuottajilta saamia tietoja ja arvioita. Järjestäjän/tilaajan omatyöntekijä on dokumentoinut loppuarvioinnin tulokset asiakastietojärjestelmään.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
7.3 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun asiakkuus on päättynyt, kun seurannan ja arvioinnin yhteydessä on yhdessä asiakkaan kanssa todettu, että jokin alla mainituista perusteista on toteutunut: 7.3.1 Asiakkaalla ei ole sosiaalihuollon tarvetta 7.3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet on saavutettu 7.3.3 Palvelujen järjestämiselle ei ole laissa säädettyä perustetta 7.3.4 Asiakas kieltäytyy ottamasta vastaan palveluja 7.3.5 Sosiaalisen kuntoutuksen päättämiseksi katsotaan myös suunnitelmallinen (kirjattu) ohjaus muihin palveluihin, mikäli on todettu, ettei asiakkaan tilannetta voida edistää sosiaalisen kuntoutuksen keinoin (STM 2017:5, 104).	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
7.4 Järjestäjän omatyöntekijä on kirjannut sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmään sosiaalisen kuntoutuksen palvelun päättyneeksi.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy asiakastasolla asiakasosallisuuden sekä järjestelmätasolla sosiaalisiin taitoihin ja yhteisötaitoihin.	



Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun vaikutusten arvioinnin ja seurannan käytänteet ovat yhdenmukaiset.

Kunnallisella ja alueellisella/maakunnallisella tasolla on sovittu yhteisistä tavoista arvioida ja seurata sosiaalisen kuntoutuksen asiakaskohtaisia vaikutuksia ja tavoista koostaa asiakaskohtaisista tiedoista ryhmäkohtaisia, sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksia kuvaavaa tietoa. Tämän mahdollistamiseksi (toimintakyvyn ja sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointiin perustuvien) kuntoutuksen tavoitteiden määrittämisessä ja toteutumisen seuraamisessa kuntoutuksen aikana ja päättyessä käytetään sovittuja arviointivälineitä (esim. Avain-mittari, Kykyviisari, SOSKU-tutka, Kompassi, 3X10D). Tiedot kirjataan asiakastietojärjestelmiin siten, että niiden avulla voidaan arvioida vaikutuksia myös ryhmätasoisesti. Asiakkaiden tilanteista ja sosiaalisen kuntoutuksen toteutumisesta saadaan keskeistä ja tärkeää tietoa myös sosiaalista raportointia hyödyntämällä. Tätä tietoa käytetään puolestaan palveluja edelleen kehitettäessä.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeen arvio pohjaa asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn ja sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen selvitykseen. Nämä asiakkuuden alkuvaiheen tiedot sekä sosiaalisen kuntoutuksen kannalta (sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaan kirjatut) tarpeelliset tiedot ja tavoitteet välitetään asiakkaan suostumuksella palvelun järjestäjältä/tilaajalta palvelun tuottajalle. Palvelun tuottaja toteuttaa yhdessä asiakkaan kanssa väliarvioinnin käyttäen samaa arviointivälinettä kuin aikaisemmissa palveluvaiheissa ja palauttaa yksilötason vaikutustiedot palvelun järjestäjälle/tilaajalle.

LAATUKRITEERI 8 huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementit:

- *asiakaskeskeisyys,*
- *korkeatasoinen osaaminen,*
- *vaikuttavuus.*

Taulukko 8. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen vaikutusten seurannan ja arvioinnin käytänteiden yhdenmukaisuus.

Edellytykset laatukriteerin 8 toteutumiselle	Edellytysten toteutumisen arviointi
8.1 Sosiaalisen kuntoutuksen kannalta (sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaan kirjatut) tarpeelliset tiedot ja tavoitteet on välitetty asiakkaan suostumuksella palvelun järjestäjältä/tilaajalta palvelun tuottajalle.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
8.2 Palvelun tuottaja on yhdessä asiakkaan kanssa toteuttanut väliarvioinnin ja loppuarvioinnin palvelun järjestäjän/tilaajan kanssa sovitulla tavalla käyttäen samaa arviointivälinettä kuin aikaisemmissa palveluvaiheissa ja palauttanut yksilötason vaikutustiedot palvelun järjestäjälle/tilaajalle.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
8.3 Arviointi- ja vaikuttavuustietoja on hyödynnetty asiakkaan kuntoutumisen tukemisessa asiakastyön tasolla. Sosiaalisen kuntoutuksen aikana kertynyttä tietoa sosiaalisen kuntoutuksen toteutumisesta on käyty läpi yhdessä asiakkaan kanssa.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
8.4 Arviointi- ja vaikuttavuustietoja on hyödynnetty tietosuojakysymykset huomioon ottaen sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisessä ja rakenteellisessa sosiaalityössä, sosiaalisessa raportoinnissa, tietojohdantamisessa, päätöksenteossa ja valtakunnallisessa arvioinnissa ja tutkimuksessa.	1 = Toteutuu erittäin huonosti – 5 = Toteutuu erittäin hyvin
Sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa tämä laatukriteeri liittyy asiakas- ja järjestelmätasolla asiakasosallisuuteen sekä järjestelmätasolla myös yhteisöaitoihin.	

Lähteet

- Alueuudistus.fi (2018) Valinnanvapaus.
alueuudistus.fi/usein-kysyttya/valinnanvapaus.
Viitattu 23.11.2018.
- Kauppila, R. & Hietala, O. (2018) Johtajat osallistajista osallisiksi.
Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen
näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja.
Diak työelämä 13. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 139–162.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017) Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja
terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
[http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf)
Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
Viitattu 23.11.2018.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2018). SOTE-uudistus.
Palvelujen tuottaminen; laatu.
[thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/laatu.](http://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/laatu)
Viitattu 23.11.2018.

Lisätietoja

- Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) (2018)
Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia.
Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak työelämä 13.
Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Raivio, H. (toim.) (2018) Enemmän sosiaalista toimintakykyä,
lisää osallisuutta! – Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta.
Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015–2018 loppuraportti.
Työpäperi 7/2018. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tämä suositus työikäisten
sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisestä
on laadittu osana THL:n koordinoimaa
ESR-rahoitteista Sosiaalisen kuntoutuksen
valtakunnallista kehittämishanketta
(SOSKU) 2015–2018.



Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



ISBN 978-952-343-248-2



TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS